

A lighanem a világ egyik legrendhagyóbb múzeuma a budapesti Néprajzi Múzeum. Ez a titulus azonban — legalábbis ebben az esetben — cseppet sem hízolgó: a múzeum ugyanis, bár rendkívül gazdag, több mint egy évszázad alatt létrehozott gyűjtemény birtokosa, kapuit lánc és lakat őrzi a folklór iránt hasztalan érdeklődő közönség elől. Idestova öt éve már egyetlen látogató sem lépheti át küszöbét; a bejáratnál kifüggesztett apró tábla szerint — „Tatarozás miatt zárva”.

Az európai rangú Néprajzi Múzeum valójában nem a tatarozás miatt kényszerült zárt kapuk mögé, hanem mert egyszerűen megoldhatatlan helyszűkével küzd: a felgyarapodott becses anyag kinőtte a máskülönbben is szűk raktárakat s ma már az összes kiállítási helyiséget is elfoglalja. Vagyis jelenleg az egész Néprajzi Múzeum egyetlen hatalmas raktár; a kiállítások számára tényéni hely sincs.

Ez az áldatlan állapot azonban nem tart már sokáig: a Minisztertanács február 1-i ülésén végleges döntést hozott, hogy a Budai Várpalotába költöző Nemzeti Galéria jelenlegi épületét az ország legmostohább körülmények között levő kiállítási intézménye, a Néprajzi Múzeum kapja.

24 parasztház

Az 1872-ben létesült Néprajzi Múzeum hosszú fennállása alatt eddig sohasem rendelkezett méltó, önálló hajlékkal. Amikor az oly viszontagságos sorsra jutott intézmény megszületett, a Nemzeti Múzeumban kapott szerény helyet, annak néprajzi osztályaként. Ez az elhelyezés egy ideig még kielégítőnek bizonyult, hiszen az új múzeum meglehetősen kevés anyaggal rendelkezett. Gyűjteményét csupán a jeles nyelvész, Reguly Antal 1843–46-os Ob meléki „magánexpedíciójának” szerzeményei, az osztályok, mordvin és csuvas néprajzi tárgyak alkották, melyekhez Xantus János gyűjteménye társult.

A magyar néprajzi anyag gyűjtése csak évek múltán kezdődött, ehhez azonban — a múzeum hajdani Kalauz-ának szavaival — „hiányzott a kellő megértés s ebből kifolyólag az anyagi támogatás”. A kezdetleges gyűjtemény így csak lassan gyarapodott. Húsz évvel később azonban, amikor a millenniumi ünnepségek előkészítéseként a hazai etnográfiai kutatás fellendült, már szűknek bizonyult az albérlet. A sokasodó gyűjtemény kiszorult a Nemzeti Múzeum épületéből és ekkor — jobb híján — ideiglenesen a Várba költözött. Itt két évet vésztelt át, majd 1893-ban újból csomagolnia kellett: a Csillag és Lányai utca sarkán (a mai Szamuelyi utca) egy bérházában kapott ismét csak ideiglenes, albérleti otthont.

A helyzet csakhamar ott is tartóhatatlanná vált: miután az Ezredes Kiállítás lebontásakor a városligeti Néprajzi Falu 24 parasztházának teljes berendezését a múzeum kapta, a 40 000-re növekedett gyűjtemény már nem fért el a bérház szűk szobáiban. Mégis, éppen kilenc évet kellett várni, amíg a múzeum e lakóházi albérletről elköltözhetett az immár negyedik hajlékába, a városligeti — az említett Kalauz-ot idézve — „kietlen és tűzveszélyes Iparcsarnokba”. A hányatott intézmény kényszerű vándorlásait azonban ezúttal sem kísérté szerencse, az 1920-as évek elején az épületet

egy hatalmas vihar megrongálta és sietve el kell hagyni az Iparcsarnokot...

Ekkor újabb szükségmegoldás következett: a múzeum 1924 őszén a tisztviselőtelepi reálgimnázium épületébe költözött, ahol — a háttér szavaival — „jobb idők beálltáig” az iskolával osztozva kell meghúzódnia. (Ebben az 1908-ban épített, akkortájt nem éppen rangos gimnáziumban tanított egyébként a Tanácsköztársaság leverése után egy esztendőig — büntetésből — Babits Mihály.) Ez az ideiglenesnek hitt szükségállapot meglehetősen hosz-

Múzeum

Lánc és lakat

Százegy év — albérletben

Európa egyik nagy gyűjteménye

INDONÉZIABÓL SZÁRMAZÓ BÁBFIGURÁK A MÚZEUM TULAJDONÁBAN

A „néprajzi tár” igazgató-örvé nevezték ki

szúra nyúlt: noha a gyűjtemény időközben megháromszorozódott, a múzeum azóta is itt, a mai Könyves Kálmán körüti hámló vakolatú iskolaépületben társbérlelősködik a Széchenyi Gimnáziummal, 50 éve várva a most végre elértkezett „jobb időkre”.

30 000 dallam

„Hogy ez a kényszerű sűrű hurcolkodás és újra felállítás mind a gyűjtemények, mind a múzeumi teljesítmény szempontjából, sajnos, csak hátrányt jelentett — írta az akkori igazgató, dr. Batty Zsigmond — felesleges hangoztatnunk.” Ám e mostoha körülmények sohasem szegték kedvét a népművészet lelkes ápolóinak: az elődök s a mai muzeológusok áldozatos tevékenységének eredményeként a jelenleg bezárt Néprajzi Múzeum napjainkban Európa egyik legnagyobb etnográfiai gyűjteményét mondhatja magáénak.

A 150 000 tárgy a magyar népi kultúra teljességét reprezentálja s igen gazdag képet ad a számos nemzeten és az úgynevezett természeti népek etnográfiai sajátosságairól is. A gyűjtemény zömét alkotó hazai anyag olyan páratlanul értékes egységeket foglal magában, mint például az európai viszonylatban is egyedülálló, 820 teljes ruházatot számláló népviselet-kollekció, a 20 000 darabos népi kerámia gyűjtemény vagy Herman Ottó néprajzi hagyatéka.

A múzeum ritka becsű kincsei közé tartozik a 30 000 dallamot 4380 fonográflemezre, 150 nagylemezen és sok kilométernyi mag-

netofonszalagon őrző Népzenei Gyűjtemény is. Ennek alapját Vikár Béla vetette meg, aki 1895-ben a világon legelőször végzett fonográf népzene gyűjtést. Hasonlóan rendkívüli jelentőségűek Bartók Béla, Kodály Zoltán és Lajtha László népzenei felvételei.

A Néprajzi Múzeum Reguly és Xantus nyomdokain jelentősen gyarapította nemzetközi tárgyi anyagát is. Közülük kiemelkedik a finnugor és a 14 000 darabos óceániai s új-guineai gyűjtemény. Ez utóbbi a világ egyik leggazdagabb kollekciója; a múlt század végén Fenichel Sámuel és Biró Lajos hozta haza a távoli föld-részeiről. Szintén igen értékes a neves Afrika-utazó — a Rudolf és a Stefánia-tavat, s a róla elnevezett vulkán felfedező — Teleki Sámuel afrikai gyűjteménye, hiszen ezek a tárgyak olyan vidékekről származnak, ahol hazánk-fia előtt még sosem járt fehér ember. Nem kevésbé jelentős Bornemissza Pál kelet-afrikai gyűjtése, melynek egyik fele a Néprajzi Múzeumban, másik része pedig a British Múzeumban található. De a nemzetközi anyag napjainkban is tovább bővül: 1968-ban Boglár Lajos venezuelai expedíciója, tavaly pedig Ecsey Csaba fél éves szudáni gyűjtőútja gazdagította a múzeumot újabb etnográfiai leletekkel.

Két igénylő közül

Noha ezek a hatalmas, érdekes gyűjtemények évek óta már a közönségtől elzárva, raktárakban hevernek, a kiállításra alkalmatlan Néprajzi Múzeum mégsem akarja

megfosztani az érdeklődőket kincsei megismerésétől. Ezért legvonzóbb gyűjteményeit időnként „idegenben”, más-más múzeumokban tárja a látogatók elé.

A múzeum megnyugtató elhelyezése évek óta napirenden szerepel már. Az első tervek a Budai Várpalotában jelölték ki helyét; ez az elképzelés rövidesen úgy módosult, hogy a múzeum a Múszaki Egyetem Szentháromság téri kollégiumába költözik majd. A kollégium szükséges átépítése és a diákok új elhelyezése azonban igen tetemes összegbe került volna, így végül is egyetlen célszerű megoldásnak a Nemzeti Galéria Kossuth Lajos téri megüresedő épületének „öröklése” bizonyult. A Budai Várpalotába költöző Nemzeti Galéria pompás, egykor a Kúria számára emelt palotáját viszont a Legfelsőbb Bíróság is szeretne volna megkapni, így a Minisztertanácsnak két igénylő között kellett választania. A kormány úgy döntött, hogy mivel a 16 évvel ezelőtt múzeumi célra kialakított épület kiállítási helyiségeit nem lenne ésszerű s igen költséges is volna ismét irodákká átépíteni, a Legfelsőbb Bíróság elhelyezéséről másként gondoskodik és a palotát a Néprajzi Múzeum kapja.

Miután a Nemzeti Galéria már idén megkezdte a költözködést s 1975-ben végleg elfoglalja helyét a Várban, utóda a Néprajzi Múzeum is ebben az évben hozzálát a „lépcsőzetes honfoglaláshoz”, két év múlva pedig teljesen birtokába veszi új otthonát. A közönséget azonban már most szeretnék odaszoktatni a majdani múzeumba, ezért máris két kiállítást rendez a Galériában a Néprajzi Múzeum: ősszel nyíló „Tizenkilenc megye népművészete” című bemutatóján a vidék közönsége a 100 éves Budapest; jövőre pedig a „Népművészet, primitív művészet, naiv művészet” kiállítás várja az érdeklődőket.

Az 1975-ös költözés utáni tervek is többé-kevésbé készen állnak: az állandó és időszakos kiállítások társaságában egy új enteriőr-sort építenek majd fel, amely a XVIII. századi jobbágysorsától a mai urbanizációig kívánja szemléltetni a magyar paraszti élet változásait. A legkorszerűbb kiállítási módszerekkel kialakítandó bemutatókon kívül számot tarthatnak majd a közönség érdeklődésére a hatalmas aulában tervezett rendszeres népzenei kamarahangversenyek is. Ezek minden bizonnyal nagyon sok hazai és külföldi látogatót vonzanak majd a város idegenforgalmi központjába, az Ország-házzal szemben végre méltó otthonra találó Néprajzi Múzeumba.

MESZÖLY GÁBOR